

Suffa Meclisleri

KAYAŞEHİR

-

Sahabe Kavramı

“İslâm dinine girme hususunda öne geçen ilk muhacirler ve ensar ile onlara ihsan üzere tabi olanlar var ya, işte Allah onlardan razı olmuştur, onlar da Allah’tan razı olmuşlardır. Allah onlara, içinde ebedî kalacakları, zemininden ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. İşte bu büyük kurtuluştur.”

(Tevbe, 9/100)

Bir Müslüman için öncelikli hedef, Allah’ı razı etmek ve Allah’tan razı olmaktır. Bu rızanın nasıl elde edileceğinin en güzel örneği hiç şüphesiz Peygamber Mektebi’nin talebeleri olan sahâbe neslidir.

Sahâbeyi doğru anlamak, gerçek mânada sevmek, onları hayatımızın temel ölçüsü, Kur’ân ve Sünnet’in beşerî zemindeki en güzel pratikleri olarak kabul etmek, onları her daim hayırlarla yâd etmek ve onları kendi anlayışlarımıza ve yorumlarımıza feda etmeden oldukları gibi anlamaya çalışmak ve onları insanlığın aynaları, iman ve kardeşliğin sadâları olarak bilip, hayatlarını hayatlarımıza taşımaya gayret etmektir.

Özellikle son ifadelerin üzerinde biraz durursak, şunu söylemek durumunda kalırız: **Sahâbe nesli, ideal kulluğun ne olduğunu yaşadıkları hayatlarla ortaya koydukları için “İnsanlığın Aynaları” oldular.**

Sahâbe dediğimiz o peygamber mektebinin talebeleri olan o öncü ve örnek nesil, hayatın birçok alanında bize model oldukları gibi sohbet meclisleri meselesinde de modeldirler. Kendileri de gerek Dârü’l-Erkam’da, gerek Suffa’da, gerek Mescid-i Nebevî’de hep sohbet ile beslendiler, yetiştiler, geliştiler... Böylece örnek bir nesil oldular. Umuyoruz ki bu dersler boyunca bizlere de o elde ettikleri güzellikleri ulaştırınsınlar. Onlar ulaştırırlar da inşallah bizler istifade edenlerden oluruz.

Gelin,

sesi ve nefesi tükenen

şu zor zamanlara ve zeminlere,

bir sahâbe yankısı berakalem.

Haykırışımız

ideal kulluk çizgisini,

hayatları ile âleme gösteren o güzel insanlar olsun

ve onların ruhlara hitap eden nağmeleri,

bizim dillerimizde ve

hayatlarımızda

yeni bir besteye dönüşsün...”

Kur'an İklimi

“Muhammed Allah'ın elçisidir. Beraberinde bulunanlar da kâfirlere karşı çetin, kendi aralarında merhametlidirler. Onları rükûya varırken, secde ederken görürsün. Allah'tan lütuf ve rıza isterler. Onların nişanları yüzlerindeki secde izidir. Bu, onların Tevrat'taki vasıflarıdır. İncil'deki vasıfları da şöyledir: Onlar filizini yarıp çıkarmış, gittikçe onu kuvvetlendirerek kalınlaşmış, gövdesi üzerine dikilmiş bir ekine benzerler ki bu, ekicilerin de hoşuna gider. Allah böylece onları çoğaltıp kuvvetlendirmekle kâfirleri öfkelenendirir. Allah onlardan inanıp iyi işler yapanlara mağ firet ve büyük mükâfat vâdetmiştir.”

[Fetih Sûresi, 48/29]

Nebevî Seda

İmrân b. Husayn rivayet ediyor, diyor ki: Allah Resulü (sas) şöyle buyurdu: “İnsanların en hayırlıları benim asımda yaşayanlardır. Sonra onlardan sonra gelenler (tabiînler), sonra onlardan sonra gelenler (Tebeu't-tâbiînler). İmrân dedi ki: İki asır mı yoksa üç asır mı zikretti tam hatırlamıyorum. Sonra buyurdu ki: “Bu hayırlı asırlardan sonra, kendilerinden şahitlik istenmediği halde şahitlikte bulunan, ihanet eden ve kendilerine güven duyulamayan, adakta/sözde buldukları halde yerine getirmeyen bir nesil gelecektir. Bu neslin en bariz niteliği ise tembellikten dolayı şişmanlamalarıdır.”

Sahâbe Kavramı

Sahâbî kavramı; sohbet mastarından türetilmiş bir kelimedir.

Sahâbî kelimesi müfret, yani tekildir. Bu kelimenin çoğulu Sahâbe veya Ashâb'tır. Böyle olmasına rağmen Türkçede genelde Sahâbe şeklindeki kullanımlar hep müfret/tekil kastedilerek kullanılmakta, eğer çoğul kullanılmak isteniyorsa Sahâbeler şeklinde çoğul eki olan “-ler” getirilmektedir.

Sahâbî kavramının ıstılahî mânasına geçmeden önce Kur’ân içerisindeki kullanımlarına değinmek yerinde olacaktır. İlâhî Kelam içerisinde bir âyet dışında bu kelime, bilinen ıstılahî anlamının dışında kullanılır. Geçtiği onlarca ayetten sadece Tevbe Sûresi’nin 40. ayetinde Hz. Peygamber’in (sas) arkadaşı şeklinde Hz. Ebû Bekir’e işareten kullanılmaktadır.

“Eğer siz ona (Resûlullah’a) yardım etmezseniz, bunun hiçbir önemi yoktur, çünkü O’na Allah yardım etmiştir. Hani inkârcılar, iki kişiden (Ebû Bekir ile birlikte) biri olarak O’nu (Mekke’den) çıkarmışlardı; ikisi mağarada gizlendiklerinde, O; (endişelenen) arkadaşına demişti ki: Üzülme! Tasalanma! Allah bizimle beraberdir. Bunun üzerine Allah, O’nun üzerine huzur ve güvenlik duygusunu indirmişti. O’nu sizin görmediğiniz ordularla desteklemiş, inkâr edenlerin de kelimelerini (çağrılarını) alçaltmıştı. Allah’ın sözü ise zaten yücedir. Çünkü Allah üstündür, hikmet sahibidir.”

Tevbe Sûresi 9/40

Görüldüğü gibi bu ayette Hz. Peygamber'in (sas) arkadaşı ve dostu Hz. Ebû Bekir'i anlatmak için; sahibihi/O'nun arkadaşı ifadesi kullanılmıştır.

Bu ayetin dışında kalan 96 kullanımın tamamı ise daha farklı nitelendirmelerle geçmektedir. Bu kullanımlara birkaç örnek vermek gerekirse mesela: Hz. Mûsâ ile Hızır diye bildiğimiz Allah'ın ilim ikram ettiği kullarından bir kul ile arkadaşlığını nitelendirmek için "fe lâ tûsahibni/Benimle arkadaşlık etme!" şeklinde, iki ayette Hz. Yûsuf'un lisanı ile zindan arkadaşlarına hitaben: "Ya sahibeyi's-sicni/Ey zindan arkadaşlarım!" şeklinde, yine başka iki ayette de kıyamet günü hiçbir dostluğun ve arkadaşlığın faydasının olmayacağını nitelendirmek için kullanılmaktadır.

Birkaç ayette ise Allah Resûlü'nün (sas) kavmi içerisinde yaşadığı, nübüvvet öncesi hayatına hepsinin vakıf olduğu gerçeğini duyurmak anlamında; Sahibikum/sizin arkadaşınız, sizinle aynı mekânı, aynı atmosferi paylaşan birisi olduğunu duyurma amacı ile kullanılmıştır

Söz konusu köke ait Kur'ân içerisinde geçen 96 kullanımın, 78 tanesi Ashâb şeklinde çoğul olarak kullanılmıştır. Bu kullanımlardan hiçbiri Hz. Peygamber'in (sas) Ashâb'ı için geçmemektedir. Genelde geçmiş kavim ve topluluklarla, ahiret hayatının neticelerini ifade etme maksadı ile kullanılmıştır.

Görüldüğü gibi Kur'ân içerisindeki kullanımların hemen hemen hepsi farklı nitelendirmeler için ve özellikle Sahâbî kavramının örfî mânasına uygun olarak uzun süre birliktelikleri ifade etme maksadı ile kullanılmıştır. Ama böyle olmasına rağmen daha Allah Resûlü (sas) hayattayken bizzat kendisi, birçok hadislerinde Sahâbî, Sahâbe ve Ashâb kelimelerini kendi arkadaş ve dostları için kullanmıştır. Zaten daha sonraları da bu kavramlar hep Resûlullah'ın (sas) arkadaşları için kullanılır olmuştur.

Abdullah b. Mes'ûd'dan (ra) rivayet edilir: "Sizden biri eğer uyacaksa, Hz. Muhammed'in (sas) ashâbına uysun. Çünkü onlar, bu ümmetin kalpler bakımından daha iyileri, ilim bakımından en derinleri, tekellûf/gösteriş bakımından en azları, hidâyet bakımından en doğruları, hal/tavır bakımından en güzelleridir. Onlar, Allah (cc) tarafından son Peygamberinin sohbeti ve dininin ikamesi için seçmiş olduğu bahtiyar kimselerdir. Dolayısıyla onların faziletlerini takdir ediniz ve onların izinden gidiniz. Çünkü onlar dosdoğru bir hidâyet üzeredirler."

[İmam Şâtibî, Muvâfakât, c. 4, s. 75-76]

Sahâbî Kavramının İstilahî Manası

Bu kavram, İslâm tarihinin daha ilk dönemlerinden itibaren âlimlerimiz arasında tartışma konusu olmuş ve bu tartışma sonucu ortaya birçok farklı tanım çıkmıştır.

Örftte sohbet kelimesine, iki kişinin çokça bir araya gelip bulunması anlamı verilmiştir. **Dolayısı ile örfî mâna; ortaya Sahâbî'liğin çıkması için uzun süre birlikteliğin şart olduğunu ileri sürmüştür.** Bu noktada İmam Gazalî (v. 505/1111) demiştir ki: "Örf; sohbet, kelimesini uzun süre beraberliğe/bulunmaya tahsis etmiştir." Sahâbî kavramının genel çerçevesini belirlerken en fazla tartışmaya konu olan mesele birlikteliğin süresidir.

Hadisçilere Göre Sahâbî Kavramı

Hadis âlimlerimiz kimlerin Sahâbî olarak nitelendirileceği meselesinde çerçeveyi oldukça geniş tutmuş ve örfün aksine bu konuda ciddi bir sınırlama getirmemişlerdir.

Bu konuda meşhur olmuş birkaç tanıma yer vermek gerekirse bir dönem başta Buhârî (v. 256/869) olmak üzere birçok âlime hocalık yapmış ve hadis alanında ortaya koyduğu otoritesi ile Emîrü'l-Mü'minîn fi'l-Hadîs ünvanı sahibi olmuş Ali b. Medînî'den (v. 234/848)[34] başlayabiliriz.

Onun yaptığı tanıma göre:

“Hz. Peygamber ile sohbet eden veya bir saat dahi olsa gündüz gözü ile O’nu gören biri, Sahâbî’dir.”

Bu tarifte geçen iki nitelendirme çok önemlidir.

İlki; “bir saat dahi olsa” ifadesidir. Bu ifade ile kastedilen süre, görüşmenin azlığı veya çokluğunun Sahâbî olarak nitelendirmek için önemli olmadığıdır. Süre ne kadar az olursa olsun, görmek Sahâbî olmak için yeterlidir.

Tarifte geçen ikinci ifade ise; “gündüz gözü ile görme” kayıdır. Bu özel kaydın sebebi ise; görmenin rüyada ya da farklı bir âlemde değil, gerçek hayatta olmasını belirtmek içindir.

Büyük hadis ve mezhep imamı Ahmed b. Hanbel (v. 241 /855) ise yukarıdakine benzer bir tanım yaparak der ki: “Resûlullah ile bir sene veya birkaç ay, yahut bir gün hatta bir saat sohbet eden veya –sohbet etmeyip sadece O’nu gören, O’nun Ashâbî’ndandır.”

Sahâbî kavramının tanımı noktasında bugün İslâm dünyasında en fazla kabul gören tarifi, Sahâbe hakkında bizlere ciddi bir miras bırakan el-İsâbe sahibi İbn Hacer (v. 852/1448) yapar. Her ne kadar bu tanım da Sahâbî kavramının genel çerçevesi için nihaî bir tanım olmasa da, üzerinde en fazla ittifak edilen bir tanımdır.

Bu tanımda İbn Hacer der ki:

“Sahâbî Resûlullah (sas) ile mümin olarak mülâkî olan / karşılaşan ve bu hâl üzere (Müslüman olarak) ölen kimsedir.”

Usûlcülere Göre Sahâbî Kavramı

Hadis âlimlerinin, Sahâbî kavramının muhtevasına dair çerçeveyi geniş tutmalarının aksine, usûlcüler bu konuda oldukça titiz davranmışlardır.

Onlar Sahâbî kavramının içerisine dahil edecekleri insanlarda bazı şartlar aramış, bundan dolayı da halkayı gereğinden fazla daraltmışlardır. Bu âlimlerimizin böyle davranmalarının temelinde yatan etken, din binasını üzerlerinde inşa ettirdikleri o ilk neslin çeşitli hususiyetlere haiz olmaları konusundaki hassasiyetten kaynaklanmaktadır. Böyle bir hassasiyet din müessesinin temellerini sağlam atabilmek için çok önemli ve gerekliydi. Ama bunu yaparken aslında Allah Resûlü'nü (sas) görme şerefine nail olanlarla; O'nunla beraber yaşayıp, dini alanlarda derinleşenleri birbirinden ayırarak değerlendirmeye tabi tutmak daha doğru olacaktı.

İbnü'l-Esîr, Sahâbî kavramının tarifini yaparken hem tanımı yapmakta hem de yaptığı bu tanımın gerekçelerini açıklamaktadır: “Sahâbî kelimesinin lugat mânası nazar-ı itibara alınarak bir saat bile sohbet edene bu isim verilebilir. Ancak örf bu kelimeye daha hususî bir mâna yüklemiştir. Örf'e göre Sahâbî ancak uzun süre sohbet eden kimseye denir. Bu itibarla Peygamber'e (sas) elçi olarak gelen ve O'nunla uzun süre beraber olmayan kimseye Sahâbî ismi verilmez.”

Yine Hatib el-Bağdadi'nin (v. 463/1071) aktardığı tanımda da Sahâbî kelimesinin örfî mânası esas alınarak; “Kişinin bir an Hz. Peygamber'le karşılaşması ve O'nunla birkaç adım yürümesi ve ondan bir hadis işitmesi Sahâbî olmak için yeterli olmayıp, Hz. Peygamber'le uzun süre sohbeti olan ve sürekli O'nunla mülâkî olan/karşılaşan kimseler için

Sahâbî ifadesi kullanılır.” denmiştir. Yukarıdaki iki tarifte geçen “uzun süre” kaydının ne kadarlık bir zaman dilimi olduğu konusunda ise açıklamayı Tabiîn’in büyük fakihlerinden Saîd b. Müseyyeb (v. 93/712) yapmaktadır: “Biz, ancak Resûlullah ile birlikte bir veya iki sene ikamet eden ve onunla birlikte bir veya iki gazveye katılanları Sahâbî sayıyoruz.”

Ebü'l-Huseyn el-Basrî (v. 436/1052) “Bir kimsenin Sahâbî olabilmesi için şu iki temel özelliği taşıması şarttır.” der ve bu iki şartı şöyle açıklar:

1. Hz. Peygamber ile uzun süre beraber arkadaşlık etmesi.
2. O’nu (sas) uzun süre dinlemiş olması ve ona ittiba etmesi.

Bu açıklamalardan sonra yeniden cevabını bulmak istediğimiz asıl konuya geçerek; “**Sahâbî olmak için bir kez görmek yeterli midir?**” sorusuna; “**Evet, yeterlidir.**” diyebiliriz. Bu soruya “**evet**” diye cevap vermemizin altında yatan temel sebep ise görenden değil, görünenden kaynaklanmaktadır. Çünkü görünen sıradan bir insan değil, Âlemlere Rahmet olarak gönderilen seçilmiş, kerim bir elçidir.

Belki gören sıradan bir çöl bedavididir ama o görme olayı gerçekleştikten sonra çok şey değişmekte, o mübarek veche/yüz, tarifi imkânsız müspet gelişmelere sebep olmaktadır.

Bunun için bir bakıştan, bir görüşten ne çıkar demeyiniz, eğer bakanın alıcılarında bir problem yoksa çok şey alacağı kesindir. Tabi burada belirtmekte fayda gördüğümüz bir husus da, herkesin aynı düzeyde istifade edemeyeceği gerçeğidir. **Kimi vardır ki, bir bakış yeterlidir kimi de vardır ki bir ömür beraberlik bile o insanın istifade etmesine imkân sağlamamaktadır.** Ama biz siyer içerisinde yüzlerle ifade edilen örneklerle bir gören ve bakanın nasıl farklılaştığına şahidiz. Çünkü, bahse konu olan Nübüvvet sofrası, bir iksirdir ve ona bir kez dahi mazhar olan eli boş dönmemiştir.

www.planlimusluman.com “Sahabe Dersleri” kitabından hazırlanmıştır.